

GEVOLGEN HANDELSLIBERALISATIE VOOR LOCATIE TUINBOUW

Siemen van Berkum en Erick Westerman

In de nota *Boeren bij vrijhandel* van begin 2002 schetst het Ministerie van LNV een beeld van de Nederlandse agrosector over tien jaar, bij volledige handelsliberalisatie en een Europese Unie van 27 lidstaten. In die nota is geen aandacht geschonken aan de tuinbouwsector. Het LEI voorziet in een afzonderlijke studie in deze lacune. De studie gaat vooral in op de vraag in hoeverre handelsliberalisatie verschuivingen tot gevolg kan hebben voor locatiepatronen in Europa. De nadruk ligt op producten van de voedingstuinbouw waar nu bij invoer in de EU sprake is van een entreprijsstelsel.

Markt- en concurrentieposities

De wereldhandel van tuinbouwproducten is grofweg te verdelen in drie handelsblokken: (1) Europa en Afrika, (2) Noord- en Zuid-Amerika en (3) het Verre Oosten. Internationaal handelsverkeer speelt zich vooral af binnen deze blokken. Binnen de EU is Duitsland een belangrijk importerend land voor tuinbouwproducten, terwijl de Nederlandse tuinbouwsector sterk exportgeoriënteerd is en een sterke marktpositie heeft ten aanzien van glasgroente en sierteelt. Andere, op export georiënteerde, productiegebieden in de voedingstuinbouw bevinden zich in de EU-lidstaten rond de Middellandse Zee, en dan vooral Spanje. In de sierteelt is er een toenemende importstroom vanuit Oost-Afrikaanse landen naar de EU.

De kracht van de Nederlandse teelt wordt vooral bepaald door het samenspel van voorzieningen en kennis op het gebied van teelt(technieken), logistiek, handel en vermarkting van tuinbouwproducten. Bovendien kan de sector profiteren van de relatief korte afstand tot grote consumptiegebieden. Echter, de concurrentie uit landen rond de Middellandse Zee neemt toe. Gunstige klimatologische omstandigheden en voldoende beschikbaarheid van grond en arbeid dragen bij aan een lage kostprijs ten opzichte van de Nederlandse teelt van glasgroenten. Bovendien maakt het 'natuurlijke' imago van het productieproces en de soms hoge mate van ketenintegratie vooral Spanje tot een geduchte concurrent van de Nederlandse voedingstuinbouw. De toenemende concurrentie in de sierteelt vanuit diverse Oost-Afrikaanse landen is op basis van dezelfde locatiefactoren te verklaren.

EU-marktbescherming

Voor een aantal belangrijke groente- en fruitproducten geldt een systeem van entreprijzen en importtarieven. Met een groot aantal landen heeft de EU echter bilaterale overeenkomsten gesloten en handelsconcessies verleend, zoals aan kandidaat-lidstaten in Midden en Oost-Europa, aan landen rond de Middellandse Zee en aan vooral Afrikaanse landen. In deze akkoorden zijn onder meer afspraken gemaakt over tariefvrije contingenten. Die contingenten zijn echter maar klein en worden ook niet altijd ten volle benut. Verruiming van contingenten kan in bepaalde gevallen wel gevolgen hebben voor de Nederlandse productie, voornamelijk als de periode van extra invoer de periode van de eigen productie overlapt.

Toetreding Spanje tot de EU in 1986

Wat mogelijke gevolgen van voortgaande handelsliberalisatie voor de locatie van tuinbouwproductie kunnen zijn, illustreert de toetreding van Spanje tot de EU in 1986. De afbraak van handelsbelemmeringen gaf de aanzet tot een snelle groei van de Spaanse export van tomaten naar andere EU-lidstaten. De gunstige technisch-economische omstandigheden voor de teelt waren hiervoor bepalend. Daarnaast heeft Spanje haar concurrentiepositie ook versterkt door het optimaal benutten van EU-subsidies voor structuurverbeteringen in de sector. De Nederlandse voedingstuinbouwsector verloor mede hierdoor marktaandeel in de EU. Een andere factor die leidde tot dit verlies was het imagoprobleem van de Nederlandse tomaten op de Duitse

markt in de eerste helft van de jaren negentig.

Midden- en Oost-Europa

In deze regio wordt op het gebied van tuinbouw de meeste potentie toegedicht aan de vollegrondsgroente-teelt, waarvan al een groot areaal bestaat. Op lange termijn kunnen landen als Polen en Hongarije uitgroeien tot belangrijke concurrenten op de Duitse markt. Voor aansluiting op de internationale markt moet echter wel een moderniseringsslag plaatsvinden. De huidige financiële spankracht van de tuinbouwsector in deze landen lijkt vooralsnog ontoereikend om deze forse herstructurering en investeringen te financieren. Voor de glastuinbouw is vanuit deze regio weinig concurrentie te verwachten mede door een sterk klimatologisch nadeel ten opzichte van West- en Zuid-Europese landen. Een stijgende welvaart zal de consumptie van luxe groenten doen toenemen, wat nieuwe afzetmogelijkheden biedt voor West- en Zuid-Europese landen.

Akkoorden met landen rond de Middellandse Zee

De EU heeft zich vastgelegd op het aangaan van een vrijhandelszone met de niet-EU-landen rond de Middellandse Zee tegen het jaar 2010. Tot die tijd zullen, naar verwachting, de huidige invoercontingenten verder worden uitgebreid. De klimatologische omstandigheden in deze landen zijn nagenoeg identiek aan die van de EU-landen in deze regio en zeer geschikt voor een groot scala aan tuinbouwproducten. De meeste potentie wordt toegedicht aan Marokko en Turkije. Vanwege de overlap in aanvoerseizoenen zullen de EU-landen rond de Middellandse Zee de meeste concurrentie ondervinden van uitbreiding van de contingenten. Een negatieve invloed op de concurrentiepositie van Nederland (glasgroenten) is alleen te verwachten als Spaanse telers in staat blijken te zijn om het aanvoerseizoen en daarmee de overlapperiode met het Nederlandse aanvoerseizoen verder te verlengen. Dit vergt echter grote investeringen in vooral klimaatbeheersing.

Toekomst Nederlandse tuinbouw

Verdergaande handelsliberalisatie versterkt de tendens tot schaalvergroting van alle schakels in de keten. Internationalisering en samenwerking in netwerken zullen het komende decennium kenmerken. Mede door het groeiende gewicht van internationale netwerken en daaraan verbonden voorziening van producten uit de hele wereld verandert het concept van concurrerende landen in grensoverschrijdende samenwerking tussen bedrijven en ketens. De positie die de Nederlandse sector verwerft in internationale netwerken bepaalt in belangrijke mate haar toekomst.

De bulkproductie (standaardproducten met een lage marge) heeft slechte toekomstkansen in Nederland. Om de leidende positie op de Europese markt te behouden zal de Nederlandse tuinbouwsector zich moeten onderscheiden door diversificatie van de productie en voortdurende innovatie in productieprocessen en logistieke processen.

Meer informatie:

Rapport 6.02.11 *De internationale locatie van de tuinbouw bij handelsliberalisatie*